

FELDMANN SÁNDOR

Szófordulatok és gesztusok a hétköznapi életben (1959)

Részletek

*Bevezető**

Dr. Feldmann S. Sándor (1890–1973) – a „budapesti Stekel”-ként elhíresült ideggyógyász, pszichoanalitikus – kezdetben a hagyományos, ortodox pszichoanalízist tanulta és alkalmazta Ferenczi Sándor tanítványaként. Az első világháború alatt Bécsben folytatott neurológiai tanulmányokat – háborús lelki sérültekkel foglalkozott –, így elég közel került mind Freud, mind későbbi tanára, Wilhelm Stekel táborához. Levelezésekből tudhatjuk, hogy bár kezdetben Ferenczi a legtehetségesebbek egyikének nevezte Feldmannnt, később ő követelte kizárását

az ortodox pszichoanalitikusok közül (Hárs, 2007). Feldmann így került közel Stekelhez, aki nemcsak, hogy több hasonló „tékozló fiú”-nak nyújtott menedéket, de saját, Freudétól eltérő elméletével ugyancsak fontos és praktikus újításokat vezetett be a pszichoanalízis terén.

Nincs könnyű dolgunk, ha a feldmanni elméletek pontos felvázolására törekszünk, több évtized távlatából. Egyrészt a Freuddal és Ferenczivel való összeszólalkozás után is rengeteget utal könyveiben rájuk, és hasonló elismeréssel beszél azon kollégáiról is, akik Stekelhez „álltak át”, mint

* Feldmann Sándor *Mannerisms of Speech and Gestures in Everyday Life* című művének részleteit adjuk itt közre a fordító, Földes Noémi bevezető kiegészítésével. (A szerk.)

azokról, akik Freud táborában maradtak. Másfelől az is megnehezíti a dolgunkat, hogy bár azt tudjuk, Stekel elmélete mi mindenben tért el Freudétól – például az anullálás (Feldmann, 1926), az erkölcsi elfojtás, vagy a kriminalitásról alkotott felfogása terén (Hárs, 2003) –, az is köztudott, hogy Stekel jóval megengedőbb volt tanítványaival az újításokat illetően, mint Freud, így a „mester” nem volt felelős a tanítványok gondolkodásmódjáért. Végül, tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a második világháború következtében a tanítványok zsidó származásuk miatt szétszédtek és a saját útjukat járták a világ különböző pontjain – így Feldmann is. Konkrét, saját elméletét érintő kinyilatkoztatásokról az 1926-ban megjelent *A nő ösztönélete* című könyvének első oldalain olvashatunk, ahol részletesen elemzi a freudi és a stekeli gondolkodásmód eltéréseit. Megtudjuk például, hogy „Bár [Stekel] mindenben elfogadja Freud megállapításait a csecsemő-és gyermekkor nemi tevékenységére vonatkozólag, de a kezelésnél és a neurózisok létrejötténél nem tulajdonít nekik oly nagy fontosságot, mint azt Freud teszi.” (Feldmann, 1926, 3. o.). Ugyanitt olvashatunk arról is, miszerint „Stekel elismeri az infantilis esetleges döntő szerepét, de éppen oly nagy hangsúlyt helyez a beteg jelenére, mint múltjára.” (Feldmann, 1926, 3. o.)

Bár legalább tíz további ilyen különbséget említ, végül mégis megjegyzi: „Nem a tudomány más, amit űznek, hanem ők maguk egyénileg különböznek egymástól, és ez természetesen kutatásaik módján is meglátszik.” (Feldmann, 1926, 8. o.). Szerinte ezért lehet, hogy a jelenségek különböző aspektusait fedezik fel. Úgy véli, ezek a különbségek jelentéktelenek, és a két elmélet kellően kiegészíti egymást, ezért könyvét is a kettő ötvözetének szellemében írja. Mivel az említett mű 1926-ban íródott – és ekkor Feldmann már legalább két éve eltávolították a hagyományos pszichoanalitikus iskolából –, nem meglepő, hogy a kölcsönös elismerés és udvarias békítési kísérlet után mégis a stekeli, új, rövidebb, aktív-analitikus terápia mellett teszi le a voksát: „El kell ismernünk, hogy Stekel szinte utólérhetetlen ügyességgel, a freudi metódus erős revideálásával, a gyakorlat számára is sok briliáns ötletet adott és ezzel az orvos munkáját megkönnyítette, valamint sok esetben a kezelés idejének megrövidítését is lehetővé tette.” (Feldmann, 1926, 8. o.)

Feldmann Budapesten végezte orvosi tanulmányait, majd az említett bécsi állomás után hazatérve 1929-ben több jeles pszichoanalitikussal együtt (Gartner Pál, Farkasházi Menyhért, Hajnal Richárd, Rajka Tibor, Rapaport Sámuel, Szinetár Ernő) megalapították az Független Orvosanalitikusok Egyesületének magyarországi szervezetét, amelynek keretében a stekeli aktív-analitikus elmélet alapján végezték munkájukat. Az egyesületet a második világháború idején be kellett szüntetni és (infor-

málisan 1974-től, formálisan) csak 1992-től Aktív-Analitikus Pszichoterapeuták Egyesülete néven működhetett újra, *aktívan*.

A második világháború kitörésekor Feldmann Amerikába emigrált lányával, az akkor 11 éves Susannal. 1941-ben telepedtek le Rochesterben (New York államban), ahol Feldmann volt az első pszichoanalitikus és egy pszichiátriai intézet is az ő nevét viselte. A beilleszkedés érdekében a neve megcsappant egy „n”-betűvel, ami megtévesztő lehet a hivatkozások böngészésekor.

A következőkben néhány szemelvényt szeretnék bemutatni Feldmann Sándor eddig még csak Amerikában kiadott, *Mannerism of Speech and Gestures in Everyday Life* (Szófordulatok és gesztusok a hétköznapi életben) című művéből, egy-egy részletet, melyeket magam fordítottam.*

A könyvet Feldmann 1959-ben jelentette meg, azóta pedig 1969-ben és 1971-ben is újra kiadták, a borító alapján ezeket valószínűleg már rajzos illusztrációk is tarkították. A könyvet Ethannak és Tanjának, két unokájának ajánlja, akik kisgyerekként árván maradtak lánya tragikus öngyilkossága után.

Az előszóban leírja, honnan származnak megfigyelései: páciensektől és nem páciensektől egyaránt, mindkét nemből. Feldmann olyan hétköznapi helyzetekben is képes volt analitikus szemmel figyelni és tapasztalatait később papírra vetni, mint amikor az ember kenyeret vesz a sarki fűszeresnél (lásd a „Szavamra” című részletet).

A könyv két részből áll: az első fejezetek kétszáz oldalon keresztül a verbális megnyilvánulásokat taglalják („mielőtt elfelejtem”, „ne is mondd”, „és tudod, mi történt?”), a második részben pedig további kilencven oldalon keresztül olvashatunk a nonverbális kifejező viselkedések jelentéséről. (Feldmann az arckifejezések és a beszédet kísérő gesztikuláció mellett, idesorolja az ásítást, az egyénre jellemző járást is, valamint itt tárgyalja azt a mindennapi jelenséget, amikor lekopogunk valamit a balszerencse elkerülése érdekében.) Mind a verbális, mind a nonverbális részből bemutatok néhány rövid leírást. Azokat a részleteket választottam ki, amelyek a legjobb összképet alkotják a műről; így van köztük pszichoanalitikus elméleti fejtegetés, néhány „kritikus visszakérdés”, saját, teljesen hétköznapi tapasztalatok, kollégákra való hivatkozások és önkritika is.

A fordítással kapcsolatban csak annyit említenék, hogy sok nehézséget okozott az angol „manner” [szó szerint: modorosság] fordítása, hiszen nagyon nehéz olyan magyar megfelelőt találni, mely a nyelvi fordulatok és

* A fordítás alapjául szolgáló kiadás: Feldman[n], Sandor S.: *Mannerisms of Speech and Gestures in Everyday Life*. International Universities Press, New York, (1959), 1969. A teljes fordítás rövidesen megjelenik a L'Harmattan kiadó jóvoltából. (A ford.)